

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 7 mars 1919 kl. 3 e. m.

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t. angående en förbättrad yrkesstatistik.

I en inom andra kammaren av herrar Nilsson i Tånga och Osberg väckt motion, nr 269, har yrkats »att riksdagen ville besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om en allsidig utredning, på vilket sätt behovet av en förbättrad yrkesstatistik må kunna bäst tillgodoses, och för nästa riksdag framlägga det förslag, som av utredningen kan föranledas.»

I motiveringen för det framställda yrkandet hava motionärerna erinrat därom, att med anledning av en motion om utredning angående yrkesräkning, som de framfört vid 1918 års riksdag, kamrarna stannat i olika beslut, varför frågan förfallit. I avseende på motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionen.

Det torde vara allmänt erkänt, att vår nuvarande yrkesstatistik är otillfredsställande. I det av femte tillfälliga utskottet vid 1918 års riksdag avgivna utlåtandet, nr 7, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av en yrkesräkning, ha anförts uttalanden i sådan riktning, såväl av statistiska kommittén som av statistiska centralbyrån vid publicerandet av den del av redogörelsen för folkräkningen 1910, som behandlar folkmängdens fördelning efter yrken. Utskottet får hänvisa till ifrågasvarande uttalanden, vilka det ansetts obehövt att ånyo avtrycka. I utskottsutlåtandet har också erinrats om, att ändringar vidtagits i mantals-skrivningsförordningen avseende att öka antalet kommunalombud vid mantalsskrivningarna, utan att frågan om erhållande av tillförlitliga primäruppgifter om befolkningens yrken ändock kan anses tillfredsställande löst.

I anledning av den vid årets riksdag väckta motionen har utskottet infordrat yttranden från kungl. statistiska centralbyrån, kungl. kommers-

kollegium och kungl. socialstyrelsen. För att vidare erhålla uttryck för det behov av förbättrad yrkesstatistik, som eventuellt gjorde sig gällande inom näringslivet samt på det socialpolitiska området, har utskottet berett Sveriges industriförbund, Sveriges allmänna lantbrukssällskap, Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige tillfälle att inkomma med yttranden, vilket av nämnda institutioner också begagnats. De inkomna yttrandena äro härvid fogade som bilagor.

I samtliga yttranden har vitsordats behovet av att en utredning om förbättrad yrkesstatistik kommer till stånd. I de skrivelser, som såväl i år som föregående år inkommit från de statistiska ämbetsverken, framhålls, att man huvudsakligen har att välja på två utvägar härför. Den ena utvägen är att åstadkomma partiella förbättringar vid insamlingen och bearbetningen av primäruppgifterna till centralbyråns nuvarande yrkesstatistik i samband med folkräkningarna. Den andra är att anordna en verklig yrkesräkning enligt kontinentalt mönster. Då emellertid en särskild yrkesräkning icke får anses medföra, att den vanliga yrkesstatistiken i samband med folkräkningarna blir obehöfelig, torde man kunna säga, att de båda utvägarna icke utesluta utan tvärtom komplettera varandra. I de föregående år avgivna utlåtandena uttalade sig statistiska centralbyrån, huvudsakligen av ekonomiska skäl, för den förra utvägen, under det att kommerskollegium och socialstyrelsen uttalade sig för en yrkesräkning. Kommerskollegium har tillika uttalat sig för den begärda utredningen av den anledning, att vid en sådan kunde även bringas till lösning frågan om lämpligaste sättet för insamlandet av primäruppgifter till den statistik över handlande och hantverkare, som kollegium har sig ålagt att utföra. I det av svenska arbetsgivareföreningen nu avgivna utlåtandet framföres en tanke på »de vid mantalsskrivningsförrättningarna närvarande kommunalombudens behöriga utökning och fastare organisation såsom ett slags permanenta mantals- och yrkesnämnder.» I det från Sveriges allmänna lantbrukssällskap inkomna yttrandet ha framförts en mängd speciella önskemål, som synas böra bliva föremål för närmare övervägande. En betydelsefull åtgärd för förbättring av yrkesuppgifterna i mantalsförteckningarna vore upphävande av den allmoge och mindre skrivkunniga på landsbygden nu medgivna rätt att lämna muntliga uppgifter till mantalsskrivningarna samt införande av obligatoriska skriftliga uppgifter. En sådan åtgärd föreslogs av Kungl. Maj:t till 1909 års riksdag men vann då icke riksdagens bifall. Enligt utskottets förmenande torde numera tiden vara mogen för ett förnyat övervägande av denna fråga.

Av det nu anförda torde framgå att så många och svårlösta spörsmål

föreligga i samband med yrkesstatistikens förbättrande, att en utredning bör komma till stånd.

Av den underdåniga skrivelse, som är bilagd statistiska centralbyråns utlåtande, framgår att byrån, efter det motionärernas förslag blivit väckt, hemställt om bemyndigande för centralbyrån att tillkalla högst sex sakkunniga personer »för att inom ämbetsverket biträda vid utredning av lämpligaste sättet för införskaffande av primäruppgifter till nästa folkräkning, eventuellt angående anordnande av en särskild yrkesräkning.» Centralbyrån har som sakkunniga tänkt sig en representant för härads-skrivarne, en representant för de tjänstemän, som hava mantalskrivningen i städerna sig ålagd, en prästman samt tre på de ekonomiska och sociala områdena särskilt sakkunniga personer, nämligen en representant för jordbruket, en för industrien och en för de sociala intressena. I annat sammanhang angives som uppgift för den ifrågasatta utredningen: »Denna utredning bör enligt centralbyråns mening avse i första rummet att undersöka möjligheten att till den stundande folkräkningen införskaffa ett primärmaterial, som även ur yrkessynpunkt tillfredsställer rimliga anspråk. Därest det skulle visa sig, att man icke på denna väg kan ernå ett tillfredsställande resultat, bör även undersökas möjligheten och sättet för anordnande av en särskild yrkesräkning efter kontinentalt mönster. Utredningen torde jämväl böra omfatta vissa andra frågor rörande primärmaterial för nästa folkräkning, t. ex. uppgifterna om fördelningen på hushåll.»

Utskottet kan icke anse, att den sålunda planlagda utredningen till fullo tillgodoser de önskemål, motionärerna gjort gällande. Dessa hava förut motionerat till förmån för en yrkesräkning och få antagas vara angelägna, att även den möjligheten blir föremål för självständigt bedömande och icke blott kommer i fråga som en möjlighet i andra hand.

För egen del har utskottet ansett sig böra ställa sig på motionärernas ståndpunkt samt påyrka, att den blivande utredningen må bliva allsidig. Bestämmande för utskottets ståndpunkt härvidlag har till stor del varit det livliga intresse för yrkesstatistikens förbättring, som enligt de inkomna utlåtandena förefinnes inom näringslivet och på det sociala området.

Ett önskemål, som utskottet velat ha särskilt framfört såsom föremål för den blivande utredningen, är frågan, på vilket sätt resultatet av de insamlade yrkesuppgifterna må kunna skyndsamt komma intresserade till godo. Enligt erfarenheten tager den fullständiga bearbetningen av en yrkesräkning flera år, och med de hastiga växlingar inom samhällslivet,

som nu äga rum på många områden, kan det annars lätt hända, att resultatet av en gjord utredning vore föråldrat redan vid publicerandet.

På grund av vad utskottet ovan anfört får utskottet hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om en allsidig utredning, på vilket sätt behovet av en förbättrad yrkesstatistik må kunna bäst tillgodoses samt, därest så befinnes erforderligt, för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunna föranledas.

Stockholm den 7 mars 1919.

På utskottets vägnar:

IVAR SWARTLING.

Närvarande: herrar Swartling, Ljungberg, Bengtsson i Kullen, Sjöström, Hedlund i Östersund, Andersson i Prästbol, Johansson i Hässlås, Svanberg, Johansson i Olstorp och Olsson i Morastrand.

Bilaga 1.

Till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott.

Kungl. Maj:t har den 14 dennes anbefallt statistiska centralbyrån att skyndsamt avgiva och till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott överlämna utlåtande i anledning av en i andra kammaren av herrar Nilsson i Tånga och Osberg väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en förbättrad yrkesstatistik.

Såsom av bilagda avskrift av statistiska centralbyråns underdåniga skrivelse den 11 dennes framgår, har statistiska centralbyrån redan hänskjutit det i motionen berörda ämnet till Kungl. Maj:ts prövning. Vid sådant förhållande torde något vidare yttrande av centralbyrån över motionen icke vara erforderligt, utan får centralbyrån hänvisa till sin nyssberörda skrivelse.

Stockholm den 17 februari 1919.

LUDVIG WIDELL.

E. Arosenius.

Bilaga 2.

Till Konungen.

(Angående bemyndigande för centralbyrån att tillkalla sakkunniga för utredning rörande anskaffande av primäruppgifterna till 1920 års folkräkning m. m.)

Som bekant grunda sig våra svenska folkräkningar, utom vad Stockholm beträffar, på utdrag ur församlingsboken (t. o. m. 1890 års folkräkning husförhörslängden), vilka från pastorsämbetena insändas till statistiska centralbyrån. Medan församlingsböckerna i flera hänseenden, t. ex. beträffande uppgifterna om ålder och civilstånd, måste anses som ett mycket gott material, äro de å andra sidan ej särdeles lämpliga som grund för en statistik rörande befolkningens *yrken*. De förnämsta bristerna i detta hänseende äro: att en mängd personer kvarstå under benämningar å yrken, som de längesedan upphört att utöva, medan många andra, som äro i sin arbetskraftigaste ålder och helt säkert i verkligheten utöva något näringsfång, sakna varje yrkesbeteckning; att samma yrkesbeteckning kan i olika delar av landet hava en väsentligen olika innebörd; samt att ett opropotionerligt stort antal personer gå under tämligen obestämda beteckningar, såsom »arbetare», »fabriksarbetare», »backstugusittare» o. s. v. Dessutom lämna församlingsboksutdragen näppeligen någon möjlighet till en statistik över *biyrken*, varjämte redovisningen av säsongarbetare är mycket otillfredsställande. Olägenheterna av den dåvarande husförhörslängden såsom yrkesregister framhöllos av statistiska centralbyrån redan i dess berättelse om

1870 års folkräkning; och sedan dess hava folkmängdens tillväxt, den livligare omflyttningen och näringslivets mångsidigare utveckling bidragit att kraftigt skärpa desamma. Genom att komplettera materialet med upplysningar ur länskalendrar och dylikt, sökte man i centralbyrån vid de olika folkräkningarna hjälpa sig fram över de värsta bristerna. Den år 1905 tillsatta statistiska kommittén ansåg emellertid nödvändigt att på ett mera effektivt sätt avhjälpa folkräkningarnas svaghet i yrkeshänseende. Sedan kommittén, huvudsakligen av kostnadshänsyn, avstått från sin ursprungliga plan att föreslå en särskild yrkesräkning, tog den sikte på det tillfälle till inhämtande av upplysning om befolkningens yrken, som erbjöds av mantalsskrivningarna. I huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs hemställan, vilken tillstyrktes av statistiska centralbyrån, avlät Eders Kungl. Maj:t proposition till riksdagen med förslag till förordning angående uppgifter om befolkningens yrken för folkräkningen den 31 december 1910. Ifrågakvarande proposition bifölls av riksdagen, varefter nädig förordning utfärdades den 10 juni 1910 (Svensk författningssamling nr 67 år 1910), av huvudsakligt innehåll, *dels* att en var, som det ålåg att avlämna skriftlig mantalsuppgift, skulle vara pliktig att, då sådan uppgift avlämnades till mantalsskrivningen för år 1911, tillika avgiva särskild yrkesuppgift enligt av Kungl. Maj:t fastställt formulär, *dels* att för sådana personer, som icke avlämnat skriftlig uppgift, skulle av de i mantalsskrivningsförordningens § 7 mom. 1 omnämnda kommunalombud lämnas muntliga upplysningar om yrke.

Tack vare dessa åtgärder lyckades man till 1910 års folkräkning erhålla ett material, som i yrkeshänseende var avgjort överlägset det som legat till grund för tidigare folkräkningar. Fortfarande måste dock materialet anses i detta hänseende ganska bristfälligt, såsom ock centralbyrån framhållit i tredje delen av berättelsen om nämnda års folkräkning. Med åberopande av vad centralbyrån i denna berättelse anfört väckte vid 1918 års lagtima riksdag tvenne ledamöter i andra kammaren en motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av en yrkesräkning. Sedan Eders Kungl. Maj:t anbefallt statistiska centralbyrån att avgiva och till andra kammarens femte tillfälliga utskott överlämna yttrande över motionen, anförde centralbyrån, i sitt yttrande den 14 mars 1918, bland annat följande. I likhet med motionärerna ansåge centralbyrån, att enda utvägen att *fullständigt* avhjälpa de brister i de hittillsvarande folkräkningarnas yrkesuppgifter, som äro beroende på församlingsböckernas beskaffenhet, och att erhålla en ur alla synpunkter tillfredsställande yrkesstatistik låge i en särskild yrkesräkning. En eventuell sådan räkning borde förläggas till den varmare årstiden och såväl av detta som av andra skäl helt lösgröras från den allmänna folkräkningen, vilken avser förhållandena den 31 december. Givetvis borde, även om en särskild yrkesräkning komme till stånd, hädanefter liksom hittills vid den allmänna folkräkningen även meddelas uppgift å befolkningens fördelning i yrkeshänseende. Folkräkningens yrkesuppgifter kunde väntas få ett gott stöd av yrkesräkningens, under förutsättning att denna företoges *före* nästa folkräkning och helst en jämförelsevis kort tid före, exempelvis under sommaren 1920. Emellertid skulle kostnaderna för en särskild yrkesräkning efter utländskt mönster bliva både mycket stora och svåra att på förhand beräkna. Centralbyrån ansåge det därför vara dess plikt att undersöka, huruvida icke det åsyf-

tade målet, en bättre yrkesstatistik, skulle kunna, väl icke fullständigt, men dock till en avsevärd del ernås genom väsentligt mindre kostsamma åtgärder. Såsom sådana angav centralbyrån införskaffande av upplysningar vid mantalsskrivningarna, dels i form av skriftliga yrkesuppgifter, från personerna själva, dels muntliga uppgifter avgivna av pastor eller av de i mantalsskrivningsförordningens § 7 mom. 1 omnämnda kommunalombud: alltså ett fortgående på den väg, på vilken man slagit in redan vid 1910 års folkräkning, och där man nu hade utsikt att nå ännu bättre resultat. Eventuellt borde folkräkningen ställas i samband med en förmögenhets- och inkomststatistik, grundad huvudsakligen på de skattskyldigas självdeklarationer.

Den motion, som föranlett detta centralbyråns yttrande, ledde icke till någon riksdagens åtgärd, då kamrarna, efter vad det vill synas på grund av formella skäl, stannade vid olika meningar. Av vederbörande utskottsbetänkande tyckes emellertid framgå, att ingen meningsskiljaktighet rått inom riksdagen angående behovet av en förbättring i folkräkningarnas yrkesuppgifter.

Vid innevarande års riksdag hava samma motionärer upptagit frågan, denna gång i form av motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om en allsidig utredning, på vilket sätt behovet av en förbättrad yrkesstatistik må kunna bäst tillgodoses. — Därjämte har Sveriges allmänna lantbrukssällskap i skrivelse till chefen för jordbruksdepartementet hemställt om jordbrukets representerande vid uppgörande av program för nästa folkräkning och för en eventuell allmän yrkesräkning; över denna hemställan hava statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen anmodats att gemensamt avgiva utlåtande.

Även om icke dessa yttre anledningar förefunnits att nu taga upp frågan om folkräkningarnas yrkesuppgifter, hade centralbyrån ansett sig icke kunna uppskjuta därmed, enär förslag till de författningar, som kunna erfordras för folkräkningen, måste föreläggas nästa års riksdag och det alltså är av vikt att utredningen i ärendet med snaraste igångsättes. Denna utredning bör enligt centralbyråns mening avse i första rummet att undersöka möjligheten att till den stundande folkräkningen införskaffa ett primärmaterial, som även ur yrkessynpunkt tillfredsställer rimliga anspråk. Därest det skulle visa sig, att man icke på denna väg kan ernå ett tillfredsställande resultat, bör även undersökas möjligheten och sättet för anordnande av en särskild yrkesräkning efter kontinentalt mönster. Utredningen torde jämväl böra omfatta vissa andra frågor rörande primärmaterialiet för nästa folkräkning, t. ex. uppgifterna om fördelningen på hushåll.

Givetvis åligger det centralbyrån i främsta rummet att ombesörja en dylik utredning. Centralbyrån finner sig emellertid härvid behöva samråda med några på hithörande områden förfarna män, och har centralbyrån därvid förslagsvis tänkt sig en representant för häradsskrivarne, en representant för de tjänstemän, som hava mantalsskrivningen i städerna sig ålagd, en prästman samt tre på de ekonomiska och sociala områdena särskilt sakkunniga personer, nämligen en representant för jordbruket, en för industrien och en för de sociala intressena. Dessa sex sakkunniga borde jämte centralbyråns egna tjänstemän utföra det egentliga utredningsarbetet; men dessutom torde centralbyrån böra, på sätt § 22 mom 1 i nåd. instruktionen för statistiska centralbyrån stadgar, bereda tillfälle

åt andra ämbetsverk, såsom kommerskollegium, lantbruksstyrelsen, riksförsäkringsanstalten och socialstyrelsen, att låta representera sig vid ifrågavarande ärendes behandling.

Statistiska centralbyrån får alltså i underdånighet hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t,

dels bemyndiga statistiska centralbyrån att tillkalla högst sex sakkunniga personer för att inom ämbetsverket biträda vid utredning angående lämpligaste sättet för införskaffande av primäruppgifter till nästa folkräkning, eventuellt angående anordnande av en särskild yrkesräkning,

dels ock anbefalla statskontoret att till de sakkunniga utbetala reseersättning och dagtraktamente enligt för kommittéuppdrag vanliga grunder.

I den slutliga handläggningen av detta ärende inom statistiska centralbyrån hava deltagit överdirektören och samtliga tre byråchefer.

Stockholm den 11 februari 1919.

Underdånigst

L. WIDELL.

E. Arosenius.

Bilaga 3.

Till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott.

I nådig remiss den 14 februari 1919 har Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium att skyndsamt avgiva och till utskottet överlämna yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 269, om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om en allsidig utredning, på vilket sätt behovet av en förbättrad yrkesstatistik må kunna bäst tillgodoses.

Under hänvisning till sitt den 13 april 1918 avgivna yttrande i ämnet anser sig kommerskollegium nu endast böra ånyo erinra om den kollegium enligt kungl. kungörelser den 16 maj 1913 och den 5 februari 1915 åliggande, men ännu ej till verkställighet bragta, utförliga statistiken över hantverkare och handlande.

Visserligen har efter kollegii framställning med hänsyn till dels kostnaderna, dels svårigheten att på den anvisade vägen åstadkomma fullgod statistik, Kungl. Maj:t i skrivelse den 21 januari 1916 förklarar, att med utförande av densamma måtte tillsvidare anstå. Kollegii för år 1915 utgivna statistik över handlande och hantverkare har därför sammanställts på hittills brukligt sätt på grundval av utdrag ur mantals- och taxeringslängderna. Då ovan berörda åliggande emellertid ånyo blir aktuellt år 1921, förväntar kollegium, att vid den utredning, som av motionärerna åsyftas, kollegii önskemål, såsom de uttalats bl. a. i kollegii skrivelse till Konungen den 22 november 1915, skola komma till beaktande. Huruvida dessa önskemål skola bäst förverkligas genom en allmän yrkesräkning, såsom kollegium i sin skrivelse den 13 april 1918 håller före, eller i samband med fullständigare

uppgifter till folkräkningarna, torde endast en grundlig och allsidig utredning kunna avgöra. Med fäst avseende vid att collegium har uppdraget att redan år 1921 framlägga nästa statistiska redogörelse för handlande och hantverkare, är det för collegium synnerligen angeläget, icke blott att en utredning kommer till stånd, utan även, att utredningens resultat kunde föreligga, innan collegium för fullgörande av sitt en gång givna uppdrag behöver vidtaga sådana mått och steg, vilka tilläventyrs eljest skulle åsamka omgång och onödig kostnad.

I alla händelser anser collegium behovet av en förbättrad yrkesstatistik vara stort och allmänt erkänt, vadan collegium för sin del tillstyrker den av motionärerna föreslagna utredningen.

Stockholm den 28 februari 1919.

K. A. FRYXELL.

Martin Jansson.

Göran Björkman.

Bilaga 4.

Till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss den 14 februari 1919 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att skyndsamt avgiva och till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott överlämna av utskottet begärt yttrande över en inom andra kammaren väckt motion, nr 269, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en förbättrad yrkesstatistik.

Under hänvisning till sitt den 28 mars 1918 till utskottet avgivna yttrande i ämnet anser sig socialstyrelsen nu endast böra ånyo framhålla såsom sin mening, att en rationell yrkesstatistik, medförande därmed avsedd nytta, allenast står att vinna genom en allmän yrkesräkning, men att, innan en sådan igångsättes, frågan bör underkastas en grundlig och allsidig utredning, varvid givetvis de av statistiska centralbyrån framförda synpunkterna rörande en förbättrad yrkesstatistik i samband med fullständigare uppgifter till folkräkningarna böra beaktas. Styrelsen vill även betona önskvärldheten av att ifrågavarande utredning kommer till stånd snarast möjligt.

Stockholm den 18 februari 1919.

GUNNAR HUSS.

Nils Bergsten.

Bilaga 5.

Till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott.

I skrivelse den 11 innevarande februari har riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott anhållit om Industriförbundets yttrande över av herrar Nilsson i Tånga och Osberg avgiven motion nr 269 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättrad yrkesstatistik, och får Förbundet i anledning härav anföra följande:

En på riktiga grunder verkställd beräkning av befolkningens fördelning på olika yrken anser Förbundet vara även för industrien av den största betydelse, framför allt för erhållande av en mera verklighetstrogen uppfattning om industriarbetarnas fördelning på olika grenar av industriell verksamhet. Särskilt torde det vid arbetslöshetens bekämpande vara betydelsefullt att härom äga erforderlig kännedom.

Med hänsyn därtill, och då i enlighet med vederbörande myndigheters yttranden vår nuvarande yrkesstatistik befunnits bristfällig och i behov av förbättringar, finner Industriförbundet den av motionärerna väckta frågan värd allt beaktande och får för den skull tillstyrka motionens antagande.

Stockholm den 1 mars 1919.

SVERIGES INDUSTRIFÖRBUND.

AXEL HULTKRANTZ.

Gustaf Settergren.

Bilaga 6.

Till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott.

Sedan utskottet berett Sveriges Allmänna Landtbrukssällskap tillfälle att avgiva yttrande över hrr Nilssons i Tånga och Osbergs motion till årets riksdag angående skrivelse till Kungl. Maj:t om en allmän svensk yrkesräkning, får Sällskapets arbetsutskott anföra följande:

Den av arbetsutskottet på sin tid tillsatta kommittén för vissa utredningar i lantarbetarfrågan fann sig däri ha anledning göra frågan om en yrkesräkning till föremål för följande uttalande.

»När man inför befarade eller sig redan yppade svårigheter för landets modernäring, att i framtiden få vid sig behålla en för dess vidmakthållande eller utveckling nödig befolkningsstock, vill söka korrektiv mot den sedan decennierna pågående avfolkningen av landsbygden, vore det av stor vikt att känna densamma icke endast till dess *omfattning* utan även till dess *art*. Det vore sålunda önskvärt, att ha en ingående, siffermässig kännedom om icke endast hur flykten från näringen fördelar sig på olika yrkeskategorier och åldersklasser inom desamma utan också huru dessa, som övergiva jordbruket, gå in i andra

yrken, i vad mån de inom det först valda av dessa kvarbliva, i vilken omfattning de eventuellt senare återgå till jordbruket etc. . . . Vidare vore det för frågans studium av stor vikt att äga en ingående kännedom om omsättningen inom yrket och även få en bättre fördelning på säkrare bestämda yrkeskategorier därinom än den, som nu står till buds.

Då kommittén som en utgångspunkt för sina arbeten velat söka uppgifter av detta slag genom en bearbetning av det material, som återfinnes i våra folkräkningsberättelser, har den med beklagande kunnat konstatera, huru föga detta därutinnan kan ge. Och då nu snart förberedelserna för en ny folkräkning skola begynna, har kommittén icke velat underlåta att för sin del framhålla vikten av, att därest vår nästa folkräkning icke, såsom också ifrågasatts, skulle bli förbunden med en fullständig och på modern grund lagd yrkesräkning, vid uppgörandet av planen för densamma ingenting blir försummat, som kan bidra till att skapa klarhet över de förhållanden, varom här ovan talats. Och att ingenting därvidlag försummas, är, synes det, icke endast ett jordbruksintresse utan i vidaste bemärkelse ett riksintresse — vad det gäller, är även att få ett pålitligt utgångsmateriel för bedömandet av, huru hårt hela det övriga näringslivets reservkälla för arbetskraft kan anlitas utan att sina.»

Sedermera har samma kommitté i en skrivelse till Sällskapets arbetsutskott ytterligare understrukt dessa sina synpunkter och arbetsutskottet har i anledning därav uti skrivelse till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anhållit att, vid uppgörandet av program antingen för nästa folkräkning eller för en eventuell yrkesräkning, tillfälle gäves att genom jordbrukets egna representanter få detsammes intressen bevakade.

En invändning mot igångsättandet av en yrkesräkning nu är givetvis, att de för ögonblicket i viss mån abnorma förhållandena på yrkesområdet skulle göra ett nu insamlat material olämpligt för mera ingående yrkesstatistisk behandling. Arbetsutskottet erinrar då om, att kristidsavvecklingen numera synes pågå med t. o. m. oväntad raskhet och att tidpunkten för primärmateriallets inhämtande under alla förhållanden måste komma att ligga åtminstone ett år framåt i tiden. I varje fall vågar utskottet hysa den meningen, att det *aktuella* behovet av ett gott yrkesräkningsmaterial nu är så stort, att verkställandet av en yrkesräkning icke bör uppskjutas till en oviss framtid endast på grund av smärre, befarade oregelmässigheter i yrkesfördelningen vid den eljest lämpliga tidpunkten för uppgifternas upptagande.

De huvudsakliga uppgifter, som det med hänsyn till jordbruksnäringens förhållanden och önskemål gäller att vid en yrkes- och driftsundersökning lösa, synas arbetsutskottet vara följande.

För de *jordbesittande* och *brukande* yrkesutövarnas del vill man ha kännedom om, i vad mån de äro utgångna från jordbrukarehem eller från sådana inom andra yrken; ålder vid tillträde av det självständiga jordbruket — i förekommande fall även, när övergången från brukare till besittarestadiet ägde rum — möjligen även sättet för åtkomsten av jordegendom, genom köp eller arv samt i sistnämnda fallet även om och hur utlösning av medarvingar ägt rum; förutvarande yrkesställningar under den tid, vederbörande tillhört jordbruket eller yrke före tillträde till jordbruk; vidare är det, då det synes vara just

hemmansägareklassen, som har att redovisa den största befolkningsförlusten inom näringen, av synnerligen stor vikt att få reda på, *vart* barnen från dessa hem taga vägen, alltså i vad mån de överföras till andra ställningar inom jordbruksyrket eller till andra och i så fall vilka näringar.

Speciellt önskemål av drifträkningsnatur beträffande nu omhandlade yrkesgrupp är det att få kännedom om antalet anställda i olika yrkeskategorier hos ägare eller brukare inom skilda storleksklasser av jordbruk och i skilda delar av landet. Härvid erinras även om, att man genom en driftsräkning skulle kunna erhålla ett betydligt bättre material för bedömning av frekvensen beträffande ifrågakommande anställnings- och löneformer, än det, som socialstyrelsens nuvarande årliga lönestatistik ger, och härigenom för framtiden väsentligt höja värdet av denna statistik.

Beträffande den *icke besittande eller brukande* jordbruksbefolkningen gäller i tillämpliga delar, vad här nyss sagts. Särskilt ligger det härvidlag stor vikt på att få kännedom om, i vad mån de ur hithörande hem utgångna barnen kvarstanna inom yrket och där avancera, samt vid vilken ålderstidpunkt, från det de en gång ingått såsom yrkesutövare inom jordbruket, de lämna detsamma.

Speciella önskemål av dels folk-, dels yrkes- och dels drifträkningsnatur äro beträffande denna grupp: genomförandet av en mera distinkt uppdelning i yrkeskategorier, varvid framhålles, att folknäringsgruppen »övriga jordbruksarbetare» ovilkorligen bör särskiljas i sina båda delar »fria jordbruksarbetare» samt ogifta drängar. Beträffande de förra vore det önskligt få utrönt, i vad mån de hämta sitt uppehälle även utanför jordbruket, äro stationära, i besittning av egna hem etc.

Såsom några allmänna önskemål kan det framhållas att få en grundligare kännedom om, i vad mån inom jordbruket redovisad arbetskraft tages i periodisk användning även inom andra yrken.

I redovisningen för åldersfördelningen bland manliga utövare torde vidare särskilnad böra ske mellan »yrkesutövare» och hos dem redovisade, yrkesutövande »barn och mågar», liksom det även i fråga om en näring, inom vilken kvinnlig arbetskraft kommer till användning i så stor utsträckning, som inom jordbruket, behovet även av en kvinnlig åldersredovisning är framträdande.

Slutligen vill arbetsutskottet här begagna tillfället att understryka den stora vikten av, att vare sig det blir fråga om en folkräkning enligt utvidgat program eller en dylik i samband med en verklig yrkesräkning eller kombinerad yrkes- och drifträkning, de härav intresserade näringarna bli i tillfälle att, på ett sätt, som för dem fullt tryggar möjligheterna att göra sina önskingar gällande, delta i det planläggande arbetet. En lämplig utväg synes det vara, att planläggningen finge ske genom en särskild kommission, vari, förutom representanter för de intresserade ämbetsverken samt den statistiska vetenskapen, inginge sådana för landets väsentligare näringslivsområden.

Stockholm den 26 februari 1919.

För Sveriges allmänna landbrukssällskap:

Dess arbetsutskott

FREDRIK WRANGEL.

G. Leufvén.

Bilaga 7.

Till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott.

Svenska arbetsgivareföreningen, som anmodats avgiva yttrande i anledning av en inom riksdagens andra kammare väckt, till utskottet remitterad motion nr 269 angående förbättrande av Sveriges officiella yrkesstatistik, får härmed i korthet anföra följande.

Det är ett allmänt erkänt förhållande, att den svenska befolkningsstatistiken, som onekligen i flera avseenden intager en synnerligen framstående ställning, dock i avseende å befolkningens fördelning på olika yrken ännu lämnar mycket övrigt att önska. Visserligen medförde de åtgärder, som på sin tid föreslogos av senaste statistiska kommittén och som i huvudsak gillades av riksdag och Kungl. Maj:t, väsentliga förbättringar i yrkesangivningen vid folkräkningen den 31 december 1910, men allt fortfarande vidlåda dock stora brister vår yrkesstatistik, brister, som det ur framför allt praktiskt administrativa och sociala synpunkter synes vara angeläget att så fort och effektivt som möjligt söka undanskaffa.

Att, såsom hittills skett, sammankoppla yrkesredovisningen med de endast vart tionde år återkommande folkräkningarna lider enligt föreningens åsikt framför allt av den betänkliga olägenheten, att yrkesredovisningen, redan innan den hinner att offentliggöras, är skäligen föråldrad och för de år, som falla omkring nästföljande folkräkning, måste för praktiska syften tillmätas ett ganska underordnat värde. Förr i världen, då yrkena ej voro så mångfaldiga och växlande som i våra dagar och då bland annat lagstiftningsarbetet ej inträngde så djupt och detaljerat som numera i befolkningens ekonomiska och sociala förhållanden, var behovet av en färskare och noggrannare yrkeskodex än den folkräkningsstatistiken hade att meddela föga framträdande. Men i vår tid med dess rörliga ekonomiska liv, dess inträngande skattepolitik samt närings- och socialpolitiska företeelser av allehanda slag synes man böra eftersträva åstadkommandet av en årlig gruppering av folkmängden i yrken, om nämligen sådant låter sig göra utan alltför stora kostnader.

För att nå detta mål hjälper det icke att efter utländskt mönster tillgripa särskilda yrkesräkningar med en stor stab av särskilda räknare, som gå från hus till hus och insamla uppgifterna, ty detta tillvägagångssätt ställer sig enligt erfarenheten så pass dyrbart, att det näppeligen kan anlitas varje år utan antagligen blott skulle komma att i visst avseende avlösa de nuvarande vart tionde år återkommande folkräkningarna. Ovisst torde också vara, om den brådska, varmed dylika särskilda yrkesräkningar gemenligen bedrivs, skulle lämna tillräcklig garanti för att yrkesangivningarna bleve i tillbörlig grad både fullständiga och tillförlitliga.

Vid nu angivna förhållanden vill föreningen för sin del föreslå, att yrkesredovisningen anordnas som en med de årliga mantalsskrivningarna sammanhörande, dock för sig avskild del. Enligt gällande förordningar skall för var och en av den mantalsskrivna befolkningen »yrke eller tjänst» angivas i mantalsslängden, men allbekant är, att denna bestämmelse mindre noggrant länder till efterrättelse. En god och användbar yrkesstatistik kan för övrigt icke, såsom

den senaste statistiska kommittén påpekat, utarbetas endast med ledning av mantalslängdens uppgifter i deras nuvarande kortfattade form, även om dessa i och för sig vore aldrig så korrekta. Tillfredsställande yrkesuppgifter kan man icke erhålla, säger kommittén, därest icke å formulärblanketten särskilda kolumner äro avsedda för uppgift om å ena sidan själva yrket och å den andra ställningen i detsamma (arbetsgivare, självständig yrkesutövare utan arbetare, biträde, arbetare). Därjämte måste utförliga, med exempel belysta anvisningar meddelas rörande sättet för uppgifternas meddelande. Då en ändring av blanketten till mantalsuppgiften särskilt med hänsyn till den skyndsamhet, varmed mantalskrivningen måste bedrivas, ej är att förorda, måste yrkesuppgiften avgivas på särskild blankett. Denna blankett torde i huvudsak böra upprättas i enlighet med det formulär, som kom till användning vid senaste folkräkning, dock skulle det enligt föreningens mening vara fördelaktigt, om plats därå även kunde beredas för redovisning av mera betydande byrken.

Om nödvändigheten av särskilda yrkesblanketter redan kan anses vara ådagalagd, så kvarstår dock alltid svårigheten att få dem på ett tillfredsställande sätt över lag ifyllda, särskilt med hänsyn därtill att »allmoge och mindre skrivkunniga å landsbygden» äro befriade från skyldigheten att lämna skriftlig mantalsuppgift och därför icke heller torde lämpligen kunna åläggas att lämna särskilda yrkesuppgifter. Ifrågavarande undantagna befolkningselement uppskattade statistiska kommittén till omkring hälften av rikets befolkning, vadan frågan är av den största vikt. Att uppdraga åt pastorerna att med ledning av församlingsböckerna och efter dessas fullständigande genom inhämtade muntliga upplysningar av de vid mantalsskrivningen närvarande kommunalombuden kunde ju låta sig göra vid senaste folkräkning, men skulle näppeligen gå för sig varje år, då ett sådant uppdrag måste anses vara alltför betungande för prästerskapet. En annan utväg måste uppenbarligen anlitas.

Föreningen tänker sig en sådan utväg kunna beredas genom de vid mantalsskrivningsförrättningarna närvarande kommunalombudens behöriga utökning och fastare organisation såsom ett slags permanenta mantals- och yrkesnämnder. Dessa nämnder skulle åligga att närvara vid själva mantalsskrivningen och härvid gå tillhanda med behöfliga upplysningar samt skulle sedermera med ledning av ett exemplar av den under deras medverkan uppgjorda mantalslängden införskaffa yrkesuppgifter från eller om alla i längden upptagna personer och därpå efter nöjaktig granskning inom bestämd tid hvarje år överlämna uppgiftsmaterialet till det ämbetsverk, som omhänderhar skötseln av rikets befolkningsstatistik. Då ifrågavarande nämnder utan olägenhet kunde få ganska god tid på sig och även kunde uppdelas sina respektive mantalsskrivningsdistrikt i ett efter nämndeledamöternas eget antal avpassat antal mindre undersökningsområden, torde besväret och kostnaderna ej behöva ställa sig alltför stora, i synnerhet som nämndeledamöterna med sin förutsatta ingående kännedom om de lokalpersonliga förhållandena i flertalet fall torde på rak arm kunna ifylla yrkesblanketterna för den ortsbefolkning, som icke är skyldig att själv avgiva skriftlig mantalsuppgift. Själva yrkesblanketterna skulle givetvis kostnadsfritt tillhandahållas av staten.

För städernas del gäller naturligtvis icke detta förslag, då deras befolkning

utan undantag är skyldig årligen avgiva skriftliga mantalsuppgifter och därför också torde lämpligen kunna åläggas att även årligen avgiva särskilda yrkesuppgifter.

Utän att vilja mera i detalj ingå på det här i all korthet framställda förslaget, tillåter sig föreningen uttala den förhoppningen, att förslaget måtte komma i beaktande, då det gäller att söka finna en framkomlig, ej alltför dyrbar väg till åstadkommandet av en tillfredsställande svensk yrkesstatistik, varav behovet gör sig allt kraftigare kännbart.

Stockholm den 29 februari 1919.

Svenska arbetsgivareföreningen:

HJALMAR VON SYDOW.

Bilaga 8.

Till andra kammarens femte tillfälliga utskott.

Enligt från utskottet ingången remisshandling har landssekreteriatet beretts tillfälle yttra sig över en inom andra kammaren väckt motion, nr 269, och får sekretariatet i anledning härav avgiva följande yttrande:

Landssekreteriatet delar motionärernas uppfattning beträffande behovet av en förbättrad yrkesstatistik samt instämmer i det yttrande, som till femte tillfälliga utskottet vid förra årets lagtima riksdag avgavs i samma ärende från kommerskollegium.

På många områden framträder bristen av en tillfredsställande yrkesstatistik, vilket vållar hinder och olägenheter för arbetet i många avseenden, och synes det vara oundgängligen nödvändigt, att denna brist undanröjes genom upptagande av yrkesstatistiska uppgifter i den allmänna statistiken.

Självfallet bör denna frågas ordnande föregås av en utredning beträffande lämpligaste sättet därför och i enlighet med denna uppfattning ger sekretariatet sin anslutning till det av motionärerna i berörda motion framställda yrkandet.

Stockholm den 26 februari 1919.

För landssekreteriatet:

HERM. LINDQVIST,

ordf.